

Psihoanaliza

Psihoanaliza je bez sumnje i kao sistem znanstvene psihologije i kao psihoterapija već dosta dugo prešla svoj zenit. Tamo negdje od 1912. godine, kad su Freuda, osnivača psihoanalize, ostavila dva najsposobnija učenika Adler i Jung, primiče se i to meteorsko sunce — astronomi će mi oprostiti taj paradoksnu izraz! — pomalo svojem zapadu. Ne bih se stoga nimalo začudio, kad bi se tko god našao, koji bi smatrao čak i deplasiranim još danas priklanjati posebnu pažnju psihoanalizi, tom već napo svenulom cvijetu, kojim da se kite još samo prilično staromodna gospoda. Ipak bih i u tom slučaju morao barem za naše krajeve reći da je vrijedno i potrebno pozabaviti se malko više s freudizmom, jer kod nas ima te — ako tko baš hoće tako — »staromodne gospode« prilično mnogo. Od zagrebačkoga sveučilišta, na kojem marksistički orijentirani studenti u svojem »Almanahu savremenih problema«¹ pokazuju otvorene simpatije za Freudovu teoriju, sve do Pirota u Južnoj Srbiji, gdje profesor Dragomir Cvetković dodaje jednoj dječjoj predstavi (»Lutkin rodendan«)² »psihoanalitičko tumačenje«, vlada interes za čuvenu »psihoanalizu«. »Psihoanalitičko tumačenje« prof. Cvetkovića svakako hoće da nosi znanstveni karakter kao i izvodi po »Almanasima savremenih problema«, dok g. Begović na pr. u svojoj »Pulchra vidua«, koje su odlomci nedavno izašli,³ stavlja svoje pero i svoju maštu u službu psihoanalize, kojoj iskazuje time kompliment kao popularnom ili pomodnom artiklu ili je pače želi popularizirati. Prvi broj »Letopisa Matice srpske« za ovu godinu posve ozbiljno tretira »jednu još nezapaženu pojavu«, koju je zapazio i u »Glasniku Skopskog naučnog društva« objelodanio dr. Baja Bajić, naime t. zv. »logičku cenzuru«, što ima da bude drugom »moralne cenzure« u Freuda.⁴ Pa da ne duljim izbrazja-

¹ Vidi »Almanah savremenih problema«, Zagreb 1932. i 1933.

² Lutkin rodendan. Drama u jednom činu za decu, Piroto.

³ Begović, Kvartet, Zagreb 1936.

⁴ Letopis Matice srpske 1936., str. 120. (recenzija Svetislava Marića).

njem cijeloga oblaka publikacija iz najnovijega vremena na našem jeziku o našem predmetu, navest ću samo još riječi dra Nikole Popovića, koji u svom lani izdanom djelu: »Psihoanaliza osnovna učenja Sigmunda Frojda«⁵ veli: »... psihoanaliza... je za danas jedina specifično psihološka metoda koja nas može odvesti samopoznavanju bez koga je nemoguće samoobrazovanje, po kome se jedino razlikuje kulturni čovjek od pračovjeka.« I stoga, ako ćemo na njegovu, »s obzirom na taj veliki značaj psihoanalitičke psihologije mora se smatrati za dobit to, što su dva značajna dela iz njene oblasti prevedena na naš jezik, a to su »Uvod u psihoanalizu« od Sigmunda Frojda i »Poznavanje čovjeka« od Alfreda Adlera.«⁶ Možemo dakle reći, da je psihoanaliza kod nas još gotovo u punom cvatu, iako možda njezino cvijeće malo zapadnije od nas već pomalo zatvara svoje čaške...

MALO IZ POVIJESTI PSIHOANALIZE...

Već spominjani dr. Popović ističe psihoanalizu kao jedno genetičko stanovište u savremenoj psihologiji t. j. kao teoriju, koja nastoji anomalije duševnoga života čovjekova i patološke njegove pojave protumačiti tako, da ih — bilo milom bilo silom! — izvodi iz raznih psiholoških faktora, kao želje ili nagona. To ide tako daleko, da Freud i njegov učenik Jung, a s njima i sam dr. Popović, primjenjuju i u čovjekovoj psihologiji famozni Haeckelov »biogenetski zakon«, prema kojemu je »ontogeneza skraćeno ponavljanje filogeneze«. To bi u našem slučaju značilo, da se čovjekov duševni život može pravo razumjeti samo tako, da se shvati kao skraćeno ponavljanje onoga procesa, koji se zbivao, dok je zvijezda duševnoga života rasla od iskrice biljevnne duše do potpunoga sjaja čovjekova duhovnog života! Ovakovo »genetičko« shvaćanje zaista nam pruža jedno tumačenje čovjekove psihe: proglašuje je čedom materijalističke evolucije. Za mnogoga od cij. slušača bit će već i to dosta, da se orijentira prema psihoanalizi, ali nam sada nije do kritike, nego bismo htjeli primijeliti »genetičku« metodu na samu psihoanalizu, jer će nam ona dati zanimljivih konstatacija, iako nam ne mora protumačiti samu bit psihoanalize.

●

Sigismund Freud rodio se 1856. u Moravskoj.⁷ Kako sam veli: »Moji su roditelji bili Židovi, i ja sam ostao Židov.« Pripadnost židov-

⁵ Izašlo kod Gece Kona, Beograd 1935.

⁶ Op. cit., str. 283—4.

⁷ Za podatke kako o osnivaču psihoanalize tako i o samoj psihoanalizi služio sam se ponajviše temeljitom studijom: Donat, Ueber Psychoanalyse und Individualpsychologie, Rauch — Innsbruck 1932., prema kojoj je uglavnom i izrađen ovaj prikaz.

skom narodu pribavila mu je za sveučilišnih studija i neprilika tako, da ga je stalo muke afirmirati se. Toj okolnosti pripisuje Freud svoju kasniju nepopustljivost i samostalnost u sudu, G. 1885. već je privatni docent za neuropatologiju na bečkom sveučilištu te se mnogo zanima za histeriju i sugestiju pa ide najprije u Pariz, a onda u Nancy k predstavnici tada glasovitih škola Charcotu i Liebaultu. Taj ga studij kasnije u Beču napose približio veoma sposobnom i iskusnom liječniku Josipu Breueru, koji ga je upozorio na vrlo interesantne slučajeve iz svoje prakse, među kojima se osobito isticao jedan. Neka naime gospođica nije po najvećoj ljetnoj vrućini mogla piti vode, jer, čim bi prinijela čašu ustima, nije mogla podnijeti čaše nego bi je odgurnula, a da nije mogla navesti razloga, zašto to čini. Nakon šest tjedana muke izmakne joj u hipnozi, kako je jednom našla svoju englesku drugaricu, i onako joj antipatičnu, u sobi s odvratnim psićem, koji je pio vodu iz čaše. To je pripovijedala s očitim zgražanjem, koje je do tada suspregla iz pristojnosti. Davši oduška svojem zgražanju zaište piti, i gle! Odele je mogla piti iz čaše. Taj je eto događaj bio odlučan za psihoanalizu. Oba liječnika, koja su tražila, kako da pomognu svojim patologijskim pacijentima, zaključile iz toga, da su izvorom histerijskih simptoma suzdržani afekti, koji su doduše bilo zbog kojega razloga potisnuti u podsvijest, jer pacijent i ne zna više za njih, ali su još uvijek i ondje živi i djeluju. Njihov štetni utjecaj bit će najjednostavnije paralizirati tako, da se u hipnotičkom snu izreagiraju i tako onda — »katartički« — bolesnik oslobodi svoje bolesti.

Ta je spoznaja bila pragom i početnom točkom psihoanalize. Freud je pomalo sticao uvjerenje, da su takovi afekti, koji kao iz podzemlja neprestano provaljuju u svijesni život čovjekov, potisnuti još u djetinjstvu, pa da ih treba izvući na svijetlo, na kojem će onda uginuti. Za taj posao mu se činila hipnoza manje podesna pa je počeo u budnom stanju ispitivanjem otkrivati potisnute afekte. Pomalo se Freudu učinilo, da ga iskustvo sili ili barem ovlašćuje na zaključak, da su ti potisnuti afekti redovno seksualni, koji se tako potiskuju zbog raznih društvenih obzira. To je bio već fatalan korak, a još je fatalnijim postalo njegovo poduzeće, kad je s te polazne točke htio da uhvati u jednu jedinstvenu sliku i protumači sav čovjekov normalni i patologijski, svijesni i nesvijesni život, što više i sve plodove ljudskoga duha, svu duhovnu kulturu.

Geneza dakle psihoanalize bila je ta: od patologijske terapije ona se pomalo razvila do cijeloga nazora o svijetu. Da je Freud ostao kod same patologijske terapije, ne bi mu teorija ni izdaleka imala one važnosti ni tolike opasnosti, pa makar se i razvila u neki panseksualizam, ali ovako proširena do okvira cijeloga nazora o svijetu znači upravo drsku smionost, za koju je upravo nemoguće ne počinuti neoprostivih pogrešaka. Ipak se i taj Freudov korak dađe razumjeti, ako ga promatramo u milieu-u, u kojem se zbio.

Ovamo od Kanta — to znači već kakvih 150 godina — razbijeno je za mnoge i mnoge naučenjake jedinstveno gledanje na svijet i život. Individualizirana i atomizirana znanost bacila se svim žarom na specijalizaciju i upravo katkada ubitačno sabiranje pojedinosti. Ljudski duh gonjen bilo praktičkim potrebama kao kod Marksa bilo prirođenom po-

trebom neke sigurne i jedinstvene orijentacije u svemu svojem življenju i radu nije se mogao zadovoljiti samo s tim mrvicama, nego je onda ne znajući si drugačije pomoći generaliziranjem svojega specijalnog područja stvarao jednostrane sinteze, sliku o svijetu i životu, koja je kao cjelina morala biti promašena. Vrlo je mnogo slučajeva poput Freudova, gdje je od jedne posve neznatne epizode napravljena cijela drama ljudskoga života. Zanimljivo je, da su tri ovakova pokušaja, koja su veoma snažno zatalasala kulturni svijet, plodovi židovskoga genija: Marksov dijalektički i historijski materijalizam, nikao više iz želje za praktičnim ciljem, Einsteinova teorija relativnosti, koja je još najnedužnija, te psihoanaliza Sigismunda Freuda. Zajednička im je crta, da baš ni jedan od tih sistema nije osobito sretan.

Freud je sam morao iskusiti na sebi, što to znači. On sam govori o svojem »splendid isolation«, kojim je bio okružen kao kakav Robinson u znanstvenom svijetu, kad je počeo iznositi svoje neobične tvrdnje. Sam pripovijeda, kako je u bečkom udruženju liječnika nastala mučna tišina, a drugi znaju čak, da je predavač počeo porugljivi smijeh i pobrao se odmah poslije predavanja i ne čekajući diskusije, kad je prvi puta iznio svoje neobične ideje. Robinzonskim godinama došao je kraj tek negdje oko g. 1907., kad su žiriški psihijatri Bleuler i Jung počeli sa simpatijama pratiti Freudov rad. Kad je Freud g. 1909. bio pozvan na Clark University Worcester, bilo mu je prema njegovim vlastitim riječima, kad se penjao na katedru, »kao da po danu nešto nevjerojatno sanja«. Slijedi osnivanje »Međunarodnoga psihoanalitičkog udruženja«, koje osniva mjesne jedinice po svim važnijim centrima kulturnoga života, te psihoanalitički listovi na raznim jezicima. Ali domaća počne iznova blijediti zvijezda Freudova, i još pred svjetski rat psihoanaliza bilježi u svojim analizama otpad dvaju »heretika«, kako ih zove Freud, naima najjača dva njegova učenika Adler i Jung, koji u predgovoru jedne knjige o psihoanalizi izjavljuje g. 1930., da ga je do razilaženja s Freudom dovela napose njegova dogmatičnost, njegov »autos efa«!

GLAVNE ZASADE FREUDOVE TEORIJE

Ali vrijeme je, da malko izbližega promotrimo sliku o životu i svijetu, što nam je daje psihoanaliza! Sliku »maloga svijeta — mikrokozmosa« ili naše vlastite duše, a onda »velikoga svijeta — makrokozmosa« ili uopće svijeta i života.

Počnemo li s *vlastitom dušom*, tad bi prema slikovitom govoru samoga Freuda valjalo stvar zamisliti ovako: Naša je duša kao neki dom, podijeljen u dva nejednaka dijela. Vrlo prostrano predsoblje nesvjesnoga i prilično tijesni salon, u kojem stanuje svijest.⁸ U predsoblju, koje baš protivno negoli u običnom životu nema nikakova kontakta s vanjskim svijetom, izvodi svoju neobuzdanu igru i borbu kolo psihičkih nagona i pokreta, koji čisto mehanički i bez ikakova smisla

⁸ Por. Donat, op. cit., str. 24.

— g. Popović bi rekao *alogički!* — zahvaćaju u tok »misi« te pokreću onaj neprekidni film asocijacijom među se povezanih predodžaba. Hoće li koji od tih nagona i pokreta da dođe u kontakt s izvanjskim svijetom, tad to može jedino tako, da mu bude dopušten ulaz u salon svijesti. I stoga neprestano navaljuju na njezina vrata. Ali na vratima svijesti stoji straža — »cenzura« —, kako je zove Freud, koja dobro pazi na tu čeljad te dopušta ulaz samo počudnim a zatvara ga nepočudnim elementima. Freudovu stražaru »moralne cenzure«, koja cenzurira sve, što je u sukobu sa životnom realnošću, želi na ovom mjestu, na pragu svijesti dr. Bajić dati druga u stražaru »logičke cenzure«, koja bi zajedno s prvom valjda pazila, da u svijest ne može ništa, što se protivi pravilima morala i logike, bili sad oni objektivno vrijedni ili konvencionalno narinuti.⁹

Dovle je teorija tek polagala temelje, sadila stupove, na kojima će podići zgradu. Ali sada će se pokazati vještom učiteljicom, koja će nam jednostavno i »duboko« — psihanaliza se rado nazivlje »psihologijom dubljina — Tiefenpsychologie«! — davati odgovore na sva pitanja o zakučastim i nerazumljivim momentima našega psihičkoga života. Kad naime straža na vratima svijesti bilo s kojega razloga potisne nepočudno natrag u podsvijest, nije time sve svršeno. Ono potisnuto hoće pošto poto da se afirmira pa, kad ne može na pristojan način ući u salon svijesti, tad će se vladati po prilici onako kao derišćad, kojoj smo pred nosom zatvorili vrata. Bućit će, smetat će tako, da i mi unutra ne ćemo moći raditi, što nas je volja, ukratko ipak ne će sve ići normalno. Tako eto i potisnuti nagoni i pokreti iz podsvijesti provaljuju kao *neuroze* u svijesni život i ne daju mu da se odigrava normalno, kaošto je bilo i kod one gospojice, pacijenta dra Breuera, koja je iz pristojnosti potisnula svoje gađenje nad psom, što je pio vodu iz čaše, pa se to potisnuto gađenje osvetilo tako, da sad više nije mogla piti vode iz čaše, dok nije dala gađenju prilike, da se odreagira! Pod neurozama valja prema psihoanalizi kao upće u novijoj psihijatriji, iako pojam nije sasvim točno određen, razumjeti one smetnje normalnoga duševnog života, koje se u običnom životu nazivaju nervozama kao histerija, neurastenija, fiksne ideje, razni strahovi: od ljudi (*Menschenscheue*), od mjesta (*Platzangst*) i manije kao kleptomanija, megalomanija i sl.

⁹ Ipak moramo priznati, da i Freudova »cenzura« nije samo moralna, nego i logička, estetska itd. Por. Donat, na nav. mj.

Razlikuju se dakle neuroze kako od t. zv. organskih bolesti kao što su epilepsia, dementia paralytica, kretentstvo, delirium tremens, tako i od t. zv. psihoza, koje puno dublji jaz dijeli od normalnoga života kao paranoia, dementia praecox, t. zv. šizofreno i manijski-depresivno ludovanje.

Tako nam eto psihoanaliza tumači najprije anomalije, što ih često nalazimo kod ljudi, danas tako poznatih, pod imenom »nervoznih«. Odgovornost za te anomalije pada na potisnute duševne pokrete, koji ne mogavši ostaviti podsvijest pod vlastitom slikom i prilikom traže barem neku otštetu za to u obliku neuroza. Na posve opravdano pitanje, kako to, da u posve normalnih ljudi, koji svaki dan toliko tih neželjenih misli i želja potiskuju u podsvijest, ne dolazi do neuroza, odgovara Freud, da je tome kriva slaba organska konstitucija neurotičara, koja u jednu ruku hiperestezijom pojačava duševne pokrete u tih ljudi, a baš samo ovakovi jači pokreti potisnuti ne umiru sasvim. Osim toga slabija konstitucija ne daje dovoljno snage za potiskivanje, dok je u normalnih ljudi nemoguće da dođe tako lako do prejakih pokreta i ujedno je potiskivanje puno jače. Napokon, držim, da se prema Freudu može reći, da i u životu posve normalnih ljudi potisnuto nalazi normalnu naknadu, jer se domala pokazalo, »da je — riječi su samoga Freuda! — psihoanalizom pronađena psihologija dubljinâ zapravo psihologija normalnoga duševnoga života.«¹⁰

Tako Freudu zapinju za oko one sitnice, koje se često znaju potkradati u posve normalnom životu, kao što su prečuti odnosno krivo čuti, začitati se, zareći se, zabuniti se. Za nj to nisu pojavi, uzrokovani protiv volje pojedinčeve, možda recimo tim, što materijalni fiziološki faktor više puta (zbog umora na pr.) ne može da slijedi brzinu misli kao kad na pr. kažem preću hogaziti mjesto hoću pregaziti, nego i tu djeluje podsvijest. Ako na pr. predsjednik kakove skupštine kaže na početku: »Zatvaram« mjesto »otvaram sjednicu!«, tad je tu prema Freudu bila na djelu potajna želja, da se sve što prije svrši! Psihoanalitičari navode još stotinu drugih stvari, u kojima uvijek najveću ulogu igra seksualnost. Ako gotovo sva djeca jednom žele biti kondukterima ili kočijašima, tada to potječe od seksualnog uživanja u ritmičkim pokretima tijela, i, ako se takova želja potisne, tad se javlja kao strah od željeznice i sl.

¹⁰ Donat, l. c., str. 22.; Freud, Medizin, str. 40.

Ali redovni put, kojim se i u normalnih ljudi potisnuto u nesvijest ispoljuje, jesu *sanje*. U snu nije doduše cenzura sasvim popustila, ali je ipak dobrano oslabljena, pa stoga sad provaljuju na površinu potisnute misli i želje. Radi cenzure, koja ipak donekle djeluje, često se te želje ne mogu ni u snu pokazati u svojoj pravoj odori, nego izbijaju preobučene u kojekakove simbole. Sni dakle igraju onu ulogu u životu svih i najnormalnijih ljudi, što je neuroze imaju kod onih, koji su se donekle udaljili od normalnoga. Sni su začahureno ispunjavanje želja. »San je, piše Freud, po svojoj najbitnijoj biti ispunjenje želja« ili točnije: »san je (maskirano) ispunjavanje (potisnute, svladane) želje«,¹¹ dakle sasvim prema onoj našoj narodnoj: »Što se babi htelo, to se babi snilo«! Potisnute misli i želje i opet su ponajviše seksualne: »uzročnici sanja jesu energički zle i razuzdane seksualne želje«, veli Freud i tvrdi, da »uopće nema«, ako izuzmemo dječje sne i posve kratke reakcije u snu na podražaje osjetila, »indiferentnih uzročnika sanja te prema tomu ni nedužnih sanja.« Ali kako to, da mi obični smrtnici toga ne opažamo?

Već je bilo rečeno, kako je psihoanaliza došla do analogna rezultata s biogenetskim zakonom, što ga je Haeckel postavio za biologiju, te proglasila, da se i na duševni život mora primijeniti načelo: »ontogeneza jest ponavljanje filogeneze«. To je kod Haeckela konkretno značilo, da pojedini čovjek u svojem razvitku mora proći sve stadije počevši od praživa preko vodenih životinja i ptica do sisavaca i čovjeka. Tražeći potvrde za svoju tezu u razvitku ljudskoga embrija, našao je neke stadije, koji pokazuju nešto izvanjske sličnosti s razvijanjem tih životinja, nešto je falzificirao, a za ostalo, što je manjkalo, pomogao se jednom zanimljivom metodom. Nazvao je embrio u onim stadijima, u kojima je našao nešto tražene sličnosti, »fenotipom«, a u onima, u kojima te sličnosti nije bilo, »kenotipom« i tvrdio, da i tu postoji ta sličnost, samo da je latentna. Analogno tom Haeckelovu »fenotipu« i »kenotipu« razlikuje i psihoanaliza »očiti sadržaj sna« i »sakriveni (latentni) smisao njegov«. Predmeti sanja zapravo su samo simboli, koji imaju više puta sasvim deseto, ali gotovo uvijek dakako seksualno značenje, pa je baš stvar tehnike i psihoanalitičkog oštroumlja odgonetnuti iz »očita sadržaja sna« njegov »sakriveni smisao«. Stoga se psihoanalitičari svim marom bacije na to, da utvrde te razne

¹¹ Donat, l. c., str. 28—9.; Freud, *Traumdeutung*, str. 89. 113.

simbole, pod kojima se kriju »dublje misli«, katkad sasvim iznakažene, a baciše se s tolikim žarom napose i stoga, jer je san radi oslabljene cenzure najdiskretniji pa najlakše oda sakrivene i potisnute misli i želje u podsvijesti, koje onda u budnom stanju znaju uzrokovati i već spominjane neuroze. Psihoanaliza je izradila cijeli jedan sanovnik, pred kojim se i egipatski može sakriti.

Ispustivši najgrublje seksualnosti nabrojiti ćemo nešto iz toga psihoanalitičkoga sanovnika prema samom Freudu. Za nj su seksualni simboli:¹² »štapovi, kišobrani, motke, drveće«, zatim »šiljasto oružje svake ruke, noževi, bodeži, koplja, mačevi . . . , puške, pištolje, revolveri«, sve simboli, koji ponajviše označuju muško, dok »ormari, peći te osobito soba« označuju majčinstvo. Daljni ženski simboli jesu: »rupe, jame i šupljine, posude i boce, kutije, doze . . . , sanduci, džepovi«. U istu kategoriju idu brodovi, cvijeće, vrtovi, ukrasni ormarići, cipele i papuče, crkva i kapela, razne životinje i voće, a opće seksualnim simbolima nema ni kraja ni konca. »Kravata je očit muški simbol, bijelo rublje, uopće platno ženski.« Jasno je, da je kraj takova sanovnika erotska i seksualna pozadina svakoga sna neizbježiva, jer čovjek više i ne može ništa sanjati, a da ne oda kakovim simbolom »potisnutu erotiku«!

Takovim studijem neuroza i sanja došla je »psihologija dubljina« pomalo do uvjerenja, da je *cijeli ljudski život* zapravo igra čisto animalnih, životinjskih nagona čovjekovih. Glavni nagon jest »libido« ili nagon za užitkom, napose i osobito seksualnim užitkom. Uz taj nagon metao je Freud doduše neko vrijeme i t. zv. »jastvene nagone (Ichtriebe)«, koji zastupaju »načelo realnosti«, što pokazuje, da je u interesu samoga čovjeka i njegova života, e ne slijedi u svemu nagon za užitkom. Ali kasnije, kad je »psihologija dubljina« još dublje proniknula čovjekovu psihu, pošlo je Freudu za rukom reducirati i te jastvene nagone na neke vrste libido tako, da uglavnom nagon za užitkom, napose seksualnim užitkom nosi žezlo. Pokušaj staviti mu uz bok t. zv. smrtni nagon, kojega bi plodovi bili mržnja i agresivnost, savjest i

¹² Ibidem, str. 84—5. Dr. Popović nastoji u svojem djelu (str. 63. i 64.) opravdati psihoanalitičko pribiranje simbola tim, što se neke slike općenito upotrebljavaju kako u naučnom tako u umjetničkom i narodnom govoru kao eufemizmi za seksualne predmete. Kakav je logički skok, vidi se odatle, što je posve prirodno, da preneseno značenje riječi bude analogno izravnom. A ta je sličnost značenja već dovoljan tumač općem upotrebljavanju »simbola«. A drugi je logički skok iz činjenice, da se koja riječ odnosno predodžba *obično* upotrijebi u nekom prenesenom značenju, kad ga trebamo, zaključiti, da ona *u uvijek* mora imati to značenje.

svijest krivice te napokon smrt, nije se nikada niti u psihoanalitičkim krugovima uzimao ozbiljno.¹³ I tako i opet ostajemo kod autokrate i jedinog tiranina — *libido*, koji sastavlja cijelo tkivo ljudskoga duševnog života.

Već u najranijem djetinjstvu počinje libilo, koji dolazi s čovjekom na svijet, svoje djelovanje. Dijete ide za ugodnim, za užitkom, dakle pokazuje, da ga vodi »libido«, koji se najprije »autoerotizmom« baca na vlastito tijelo i njegove organe, kojima se nadijeva ime »erogene zone«: usta, prsti pa čak i sekrecijske organe. Sisanje majčinih grudi, dudlanje mliječne boce, cuclanje prstiju, zadovoljstvo kod sekrecija potječu od toga zapravo seksualnog nagona. Tako se *autoerotizam* grana u cijelu krošnju »erotizama«: oralni, analni, uretralni, fekalni i još ne znam kakove erotizme. To je prvi stupanj dječje seksualnosti.

Domala počne nagon prelaziti na izvanjske objekte, t. j. na druge osobe, dolazi do glasovitoga »*Edipova kompleksa*«. Psihoanaliza je naime pronašla, da ljubav djece prema roditeljima nije nipošto tako nevinna, kao što se na prvi mah čini. Ponajprije se redovito razvija posebna ljubav matere i muškoga čeda i obratno oca i ženskoga djeteta. Nježni izrazi ljubavi između njih zapravo nose seksualni značaj, pa se javlja i ljubomor prema ocu odnosno prema majci. Tako je prema psihoanalizi — citiram riječi — »prvi izborni predmet rodoskrvn (incestuoazan)«, a nevino čedo »polimorfno (= mnogostrano) perverzno«.¹⁴

Da se osigura od prigovora, da je nemoguće, e se mi tih stvari ne bismo sjećali, odgovara »psihologija dubljine«, da tu ranu seksualnost, što je počela pružati svoju glavnicu, potisne domala odgoja svojim zabranama i prijetnjama. A kad nastupi prelazno doba (pubertet), tad se infantilna erotika pretvara u novi oblik, koji ide za razmnožavanjem. Nađe li taj normalni razvitak kakove zapreke na putu, tad probija u izdancima perverznosti i neuroza, a mogu li se normalno razvijati, tad postaje velikom energijom, koja uglavnom pokreće cijeli život. Tako je ljubav prema samom sebi i nagon za održanjem zapravo na sama sebe upravljena seksualna ljubav kao i autoerotizam kod djeteta, samo sada nosi ime *narcizam*, koji je kao i Edipov kompleks dobio ime prema pričama iz grčke mitologije, što govore o sličnim stvarima.

Ali nije libido glavnim pokretačem samo za biološki dio čovjekova života, nego pomoću t. zv. »*sublimacije*« i vi-

¹³ Ibidem, str. 22.

¹⁴ Ibidem, str. 18.

šega duševnoga života njegova; on je korijenom, iz kojega niče moral, religija, umjetnost, znanost te socijalna misao i nastojanje. Tako su na pr. ideja čudorednosti i zahtjevi savjesti zapravo psihički produkt čovjekov, koji vuče lozu iz one faze djetinje seksualnosti, u kojoj se sjala zvijezda Edipova kompleksa. Dječje »ja« identificira se s »ja« roditelja, napose oca, u kojemu dijete gleda nešto više i uzor. Tako nastaje u njegovoj duši viši sloj, koji se nad ostalim duševnim životom djetetovim izdiže kao nešto neodređeno, kao norma i ideal, kao »Nad-ja« ili »Ja-ideal«, koji je baštinik Edipova kompleksa! »Lako je pokazati, misli Freud u »Das Ich und Es«, da ja-ideal zadovoljava sve zahtjeve, koji se stavljaju na više biće u čovjeku«, na »vjeru, moral i socijalni osjećaj, te glavne sadržaje višega u čovjeku.«

Kako sublimacijom dolazi do vjere i čudoreda, izvodi opširnije Freud u svojem djelu, koje nosi čudno ime »Totem und Tabu«. Ima naroda na niskom stupnju kulture, koji smatraju, da njihovo pleme potječe od koje životinje, što je onda poštuju, i nitko joj ne smije ništa na žao učiniti. Takova životinja zove se totem, a vjerovanje totemizam. Katkad znaju takovi narodi odnosno plemena jednom na godinu uz razne ceremonije ipak ubiti totem, poblagovati ga i onda žaliti. Osim toga ima kod svih primitivnih naroda t. zv. tabu t. j. svetih plemenskih propisa, kojih se svi moraju bezuvjetno držati, a među tim propisima se uvijek nalazi zabrana ženidbe za blizu rodbinu.

Freud sad polazi sa stanovišta, da čovjek potječe od životinje, da je totemizam najstarija vjera i svojina sviju primitivnih naroda te napokon, da je netom spomenuti tabu propis »eksogamije« u uzročnoj vezi s totemizmom. Na osnovu tih posve samovoljnih izlaznih točaka konstruira Freud teoriju o početku religije i prede — njegove su riječi: »radije bih rekao viziju« o njezinu porijeklu. Kad su kanibalski praljudi, tako pripovijeda osnivač psihoanalize, živjeli u hordama pod zajedničkim ocem, prisvojio je ovaj kao neograničeni despot sve žene, a starije sinove kao opasne takmace koje protjerao koje poubijao. Nego ovi, što ostaše na životu, složiše se jednoga dana vođeni Edipovom strašću, pogubiše oca i pojedoh ga. Ali poslije zločina ne mogoše preuzeti baštine, jer je jedan drugome smetao. Stoga se u njima opet probudi ljubav prema ocu, oni požališe svoje nedjelo te odrediše za sve vjekove, da se ne smije ubijati totem, koji im je sad imao nadomjestiti oca, te se odrekoše žena, radi kojih su oca umorili. To je eto početak svijesti krivnje i vjere. Godišnje ponavljanje totemske gozbe bilo bi prema tome »opetovanje i uspomena toga znamenitog, zločinačkog djela, s kojim se toliko toga začelo: socijalne organizacije, moralne zabrane i religija.« Kasnije su ljudi namjesto totema stavili drugu priliku svojega mrženoga i ujedno poštivanoga praoca, naime Boga, koji je istotakova izmišljotina. Sad je dakako i totemska gozba, to afektivno nastavljanje ocoubijstva i sinovske osvete, postala afektivnim ubijanjem Boga, a to ubijanje jest onaj »istočni grijeh«, od kojega je Krist otkupio ljude.

Sv. Pričest jest za Freuda nastavak totemske gozbe, kojoj je na dnu isto značenje.

Bojim se gg., da Vam slušajući ove »znanstvene izvode« glasovite »psihologije dubljinâ« ne zatitra oko usana porugljivi smiješak prezira i nepovjerenja. Ali eto još g. 1927. Freud svim silama nastoji u svojem spisu »Die Zukunft einer Illusion« čovječanstvo osloboditi od te tako tvrdoglave religijske iluzije, koja je satkana od niti, što izviru iz Edipova kompleksa. Kao što djeca, veli on, osjećajući svoju slabost traže oslonca u roditelja, tako odrastao čovjek osjećajući svoju nemoć prema prirodi, prema sudbini i pritiskivanju drugih ljudi, traži uporište u nekim višim silama, bogovima, koje je mašta počela stvarati još u dane praoca te ih i danas stvara. Pa kao što zreo čovjek odbacuje pomalo produkte dječje slabosti i nezrela shvaćanja, tako je već jednom vrijeme, da odbacimo te vjerske iluzije i zamijenimo »znanstvenim« shvaćanjem svijeta, što nam ga pruža »psihologija dubljina«!¹⁵

Toliko neka je dosta o *teorijskom* dijelu psihoanalize. Ali ta je teorija nikla zapravo iz prakse liječenja i opet vodi k njojzi. Stoga nam valja još samo koju riječ kazati o psihoanalizi kao *praksi ili metodi liječenja*. Iz svega dosele izvedenoga slijedi, da je glavni zadatak liječnika psihoanalitičara naći onu potisnutu želju ili misao, koja smeta i ometa tok normalnoga života. To biva pomoću *analize*, kojom se nastoji prodrijeti u tajne nesvjesnoga života. Kod prvoga posjeta pacijent leži u mračnoj sobi na sofa te ima, pomagan ispitivanjem liječnikovim, a držeći se »osnovnoga analitičkoga pravila« pripovijedati što god mu u »slobodnim asocijacijama« padne na pamet o bolesti i njenim naslućivanim uzrocima, jer psihoanalitičar drži, da se u svim tim asocijacijama očituje neka psihologijska nužda, koja baca svijetlo na situaciju u nesvjesnome. Već naredni puta krene se obično odmah »kraljevskim putem k spoznaji nesvjesnoga« t. j. pripovijedanjem i analiziranjem sanja. Kako obično dođe do toga, da pacijent ne će da kaže baš sve, što mu padne na pamet iz raznih posve razboritih obzira, to psihoanalitičar odatle zaključuje, da je nagazio na nešto, što hoće baš da spriječi otkrivanje nesvjesnoga, neku »zapreku«. Stoga mora taj »kriminalni kompleks« pod svaku cijenu van. To je momenat, kad se pokazuje sva spretnost psihoanalitičara, koji iznalazi sve trikove, kojima se podsvijest služi, da prevari jadnoga pacijenta i njegova liječnika. Kad se i sam pacijent napokon »uvjerio« u pravom uzroku svoje bolesti, tad ima da dođe do prirodnoga rješenja konflikta između poriva libidinis i cenzure. Taj se sukob rješava ili tako, da liječnik izjavi, kako nema nikakova razloga daljnjem potiskivanju, nego da valja potisnute želje zadovoljiti, ili da pacijent dragovoljno na se uzme žrtvu odricanja. Kod cijele te procedure igra veoma veliku ulogu t. zv. prenošenje, kojim pacijent odmah otpo-

¹⁵ Donat, op. cit., str. 139.

četka prenosi na liječnika svoju naklonost, ljubav, da upravo zaljubljenost. I to prenošenje omogućuje liječniku, da može djelovati na pacijenta. Ta okolnost ima svoju moralnu važnost za nas, a za zastupnike psihoanalize je novim dokazom Edipova kompleksa, jer pacijent ono dvostruko čuvstvo ljubavi i neprijateljstva prenosi na osobu liječnikovu.

KRIKA PSIHOANALIZE KAO TEORIJE I KAO PRAKSE

Što treba da držimo prema kriterijima prave znanosti, zdravoga razuma i kriterijima svoje vjere o psihoanalizi? Držim, da je već i samo mirno i objektivno izlaganje psihoanalize kao sustava dovoljno, da se čovjek mogne prema njoj-zi ispravno orijentirati.

Počnemo li s ovim zadnjim, što smo naveli o psihoanalizi kao terapiji, dosta će biti navesti, što o njoj sude specijaliste psihijatri. Tako *Kretschmer*, koji drukčije nije bez simpatija za psihoanalizu, govori o njezinoj »samovoljnoj, dogmatičkoj i u dokazivanju često neshvatljivo bezbrižnoj metodi, kojom se postupa kod tumačenja dobivenih rezultata.« »Ne samo da se dogmatski pretjerava značenje seksualnih sanja i djetinjih doživljaja, nego se već dogodilo, da se na terapijskim sjednicama upravo tiranski pacijentima sugerirali takovi apriori uzeti seksualni i djetinji doživljaji, to više, što su oni sami mogli toga manje naći u svojem pamćenju.«¹⁶ *Kraepelin* opet veli: »Moram otvoreno priznati, da uz najbolju volju ne mogu slijediti razvijanje misli te »metapsihijatrije«. Budući da sam ja naučio hodati po čvrstom tlu neposrednoga iskustva, to se moja filistarska, prirodnačka savjest svaki čas potiplje preko prigovora, poteškoća i sumnja, preko kojih Freudova učenika krilata mašta bez daljnega nosi.« »Dakako, tko se može odlučiti na to, da izjave bolesnika shvaća sad doslovce sad kao izraz protivne stvari sad opet kao »simbole« bilo kojih drugih predodžaba, tko se u svim tim potiskivanjima, prenošenjima, prekrivanjima još sigurno snalazi, tome konačno ne će biti više teško na pr. u kakovoj Gellertovoj priči pronaći pozadinu tajnih incestuoznih (rodoskrvnih) misli, ljubomornih, masohističkih, sadističkih ili homoseksualnih poriva.«¹⁷ Slično negativno sude i drugi psihijatri kao *Bumke*, *Strümpell*, *Isserlin*, *Hoche*.¹⁸ A mi možemo dodati s moralnoga gledišta samo to, da je u najmanju ruku veoma nerazborito, a da o opasnostima cijeloga postupka te napose »prenošenja« i ne govorimo, izvlačiti priznanje seksualnih odnosa i erotskih poriva. Da je specifička psihoanalitička kao jedina ili najbolja metoda neuspjela, pokazuju i rezultati. Od 139 slučajeva, što su ih imali na psihoanalitičkoj poliklinici u Berlinu od 1922—1924, samo ih je 12 svršilo s potpunim uspjehom, a liječenje je trajalo i do 18 mjeseci!

¹⁶ *Medizinische Psychologie*³, str. 263. Vidi *Donat*, 1 c., str. 120—1.

¹⁷ Cit. apud. *Donat*, na nav. mj., str. 121.; *Kraepelin*, *Psychiatrie*³ III., 938 s.

¹⁸ Vidi *Donat*, op. cit., str. 120.

Što se tiče Freudovih izvoda o vjeri i moralu te uopće viših duševnih vrijednosti pomoću »sblimacije«, to valja najprije konstatirati, da već polazne točke njegove više u zraku. Kraj tvrdnje, da se čovjek razvio od životinje, metnut će ozbiljna i poštena znanost barem upitnik, ako je uopće ne prekriži, a što se tiče mišljenja, da je prareligija kod svih naroda totemizam ili da su tabu propisi uvijek s njime u vezi, to ima da se o njemu izjavi etnologija. A ona je svoju već rekla. Kroeber veli: »Prikaz okosnice Freudove teorije u početku socijalno-religijske kulture jamačno je dovoljan da spriječi, e ga čovjek prihvati.« A korifej etnologije W. Schmidt, koji navodi i Kroeberove riječi, konstatira: da ponajprije totemizam nije opći pojav kod primitivnih naroda, pogotovu da nije početni stadij njihove kulture, da je totemska gozba i kod totemističkih plemena velika rijetkost, da samo neka od tih plemena gledaju u totemu plemenskoga praoca, da najstariji narodi uopće ne znaju za kanibalstvo, te da bi kod njih ocoubijstvo bilo upravo psihologijska nemogućnost. Slično govore Thurnwald, Clemen i dr.¹⁹ Tako se ruši sam temelj cijele Freudove »vizije« kao noćnim strašilima, što ih je razigrana mašta stvorila od kamenja i drveća. Uzmemo li još u obzir, da i Freudov libido ne odgovara realnosti, kako ćemo odmah vidjeti, i da je »sblimacija« tek lijepa riječ, koja nikako ne pretvara poput čarobnog štapića nisko i materijalno u čovjeku u duhovne vrijednosti, nego može tek poslužiti — da upotrijebimo jedan naš staromodni izraz — »za opsjeniti prostotu«! Pa uistinu kako da erotski, seksualni porivi dosegnu znanost, religiju, moral. Dobro opaža Donat: »Kao što oko i uho može vidjeti ili čuti samo tjelesne stvari, a nikada misli ili ideje, kao što se okusom i njuhom mogu doduše mirisati i kušati vino i ružica, ali ne istina i ljepota . . ., isto je tako nemoguće seksualnim uživanjem dohvatiti i ljubiti znanstvenu istinu, duhovnu ljepotu, moralne i vjerske vrijednosti. Prije bi mogao lav svojim bijesnim rikanjem pjevati sopran, negoli gruba osjetnost duhovno djelovati . . . Psihoanalitičkom sblimacijom ne diže se osjetno na duhovno, nego ovo svlači u osjetno i lišava svojega sadržaja; znanost, umjetnost, moral i religija pretvaraju se u varavo preobučeno sjetilno djelovanje. Psihoanalitička sblimacija jest grimasa, ne oplemenjivanje seksualnoga, nego seksualiziranje plemenitoga.«²⁰ Da »psihologija dubljinâ« jest najgrublji i najkon-

¹⁹ Vidi Donat, l. c., str. 137 sq.

²⁰ Op. cit., str. 99—100.

zekventniji materijalizam, te odatle razumijemo ono neprestano oduševljavanje marksista za Freudovu teoriju. — Na psihoanalitičko tumačenje istočnoga grijeha, otkupljenja te osobito sv. Pričesti, koje se upravo odlikuje nezapamćenom površnošću, nepoznavanjem stvari i upravo drskošću, mislim da se nije vrijedno napose ni obazirati, nego da moramo općenito reći, e je psihoanalitičko tumačenje vjere, morala, opće kulturnih vrijednosti i njihova postanka jedan — držim, da izraz nije prejak — kulturni škandal!

Ako je kritika Freudove terapije pa onda sublimacije bila jedna negativnija od druge, tad nažalost ne može biti drugačije ni sa shvaćanjem psihičkoga života čovjekova kao igre, što je izvodi tiranski libido uz pomoć podsvijesti. Da se o tom uvjerimo, dosta je samo čuti konkretne izvode »psihologije dubljinâ«. Zar se ne buni već sam zdrav razum, kad sluša na pr. ovakove analize:

»Još su se deca starih Egipćana igrala lutkom. Iz ponašanja dece prema njoj može se zaključiti da je ona sredstvo koje leći. Detetovi instinkti su po svojoj budnoj raznovrsnosti i po svome predmetu bliski životinjskim, društvo ih grubo suzbija ili naglo teži da ih oplemeni. Oni traže nekoga izlaza. Lutka je »nevin« objekt, ona će biti maska da se proturi »edip kompleks«: ljubav majke prema detetu i obrnuto, otuda tolika nežnost deteta prema lutki i takve igre s njom; zatim ona će zadovoljavati sadistička osećanja: kad dete grebe i čupa lutku; ona će izmiriti dete sa »osećanjem male vrednosti«, jer mu daje iluziju deteta sputanijeg u kretanju i moći, nego što je samo. — Ali ne igraju se »lutke« samo deca, već i odrasli, pa i sama društva . . . A na one, koji od svog seksualnog objekta bezuslovno traže, da je »lep« kao lutka, obratite malo veću pažnju, jer kod njih možete otkriti, pored drugih nedozvoljenih težnji i kanibalizam, pošto se ovde »lepota« može protumačiti kao maska da se prikrije meso ljudskoga tela . . . «

Tako prof. Cvetković daje psihoanalitičko tumačenje lutke sasvim prema Freudovoj teoriji.²⁴ Iznio sam taj primjer, jer je iz naših strana. Slično se mora svakoga normalnoga mozga dojmati, kad čuje, da je dječje nepoznavanje stida zapravo bestidnost, ljubav prema roditeljima rodoskvrnuće ili »Edipov kompleks«, ono spontano zanimanje novoga bića za sve na sebi i oko sebe i veselje nad novim saznanjem autoerotizam, seksualno uživanje, ili kad mu se govori o narcizmu i sličnim stvarima. Razumijemo onda, da su dva danas najbolja poznavaoica dječje psihe *W. Stern* i *K. Bühler* na osnovu svojega ozbiljnoga studija i skupljenih podataka najodlučnije odbili ovakove pripovijesti. Psihologija »dubljinâ«

²⁴ Lutkin rođendan, dodatak: »Psihoanalitičko tumačenje »lutke«.

zaboravlja između ostaloga i na tako primitivnu istinu, da se pod na oko posve jednakim vladanjem mogu kriti sasvim desete stvari, da iako dvojica isto rade, ipak nije isto, pogotovu kad se radi o zrele čovjeku i nejaku djetetu.

Što se pak tiče podsvijesti, to moramo priznati, da nam kod toga poglavlja psihoanalize i nehotice pada na pamet jedna riječ sv. Augustina, što je upravlja Židovima, koji potplaćuje stražare na Kristovu grobu, da posvjedoče: »Dok smo mi spavali, došli su učenici Njegovi te ga ukrali! »Dakle dovodiš svjedoke, koji su spavali«, veli sv. Augustin,²² »ti nesrećna lukavosti«, da dokažeš, što se i kako se dogodilo, dok su oni spavali! Dok bi svaki čovjek očekivao, da ćemo u poznavanju samih sebe najdublje prodrijeti na taj način, da pomoću onoga, što svijesno proživljujemo, nastojimo protumačiti ono, što je u mraku podsvijesti, psihoanaliza baš obratno cijeli čovjekov svijesni život konačno tumači pomoću podsvijesti. To znači pomoću svjedokâ, koji spavaju, utvrđivati činjenice, koje se zbivaju za njihova sna; pomoću prilika na Siriusu, o kojima jedva išta znamo, tumačiti atmosfere pojave na zemlji! Samo tom metodom može se dogoditi, da se pojedini momenti svijesnoga života tumače nekom »psihologijskom nuždom«, nekom igrom slijepih na koncu konca mehaničkih sila, što s nama iz podsvijesti zbijaju gadne šale, unatoč jasnoga svjedočanstva svijesnoga našeg života, da mi aktivno zahvaćamo svojim odlukama u tok svojega unutrašnjeg proživljavanja. Istina je — a i to nam opet svjedoči svijest —, da se po koja napo svijesna misao ili želja, potisnuta u pozadinu, može otimati našoj pažnji pa ipak aktivno zahvaćati u ono, što svijesno radimo, kao kad gospođa ujutro nespretnošću svojom razbije dragu joj vazru, a onda cijeli dan viče na sluškinju i prigovara joj, što toga dana ništa ne radi kako treba! A zapravo je krivnja u tom, što je gospođa na sebe ljuta! Istina je i to, da ima slučajeva neuroze, koji su neposredno uzrokovani potiskivanjem, ali tvrditi, da su svi slučajevi takovi, da je naša podsvijest puna takovih potisnutih bića, koja onda dalje provode svoju egzistenciju i djeluju, to je u najmanju ruku pretjerano i ničim nedokazano. Nesvijesna želja, koja nije nikako svijesna, a ipak egzistira i djeluje, ili misao, koja nije nimalo svijesna, a ipak postoji i vrši svoj utjecaj na čovjekov duševni život, čini se, da je upravo jedna nemogućnost i jedan nesmisao.

²² Tract. super Psalmos, In ps. 63.

Svakako je to kraljevstvo podsvijesti tako mračno, da je vrlo nesretno poduzeće ići u nj po svjetlo, koje će osvjetliti svijesni život čovjekov, koji se od nesvijesnoga razlikuje kao svjetlo od mraka! Moglo bi se još štošta primijetiti uz teoriju nesvijesnoga u psihoanalizi, ali neka nam je dosta konstatacija, da ona griješi napose tim što ide predaleko i poopćuje ono, što vrijedi tek u nekim slučajevima.

To poopćivanje i ta pretjeranost osobito je značajna za psihoanalitičko poglavlje o snima. Da i želja može biti izvorom sanjâ, i da se donekle potisnuti oćuti, predodžbe i misli mogu katkada istutnjiti u snu, poznata je stvar. Odatle i ono naše narodno iskustvo: »Što se babi htilo, to se babi snilo«. Ali da je želja, i još k tome seksualna želja, koja na sve moguće načine maskirana provaljuje iz podsvijesti, uvijek pokretač sanja, to je fantastična i neozbiljna tvrdnja, koja se ne da ničim dokazati, Onim pak načinom, kojim »psihologija dubljinâ« dolazi do »sakrivena smisla« sanja, može se na koncu konca u snu naći sve, što god se želi. Jer, ako već nema nijedne stvari, koja ne bi bila barem nekim simbolom seksualnoga, onda je nemoguće sanjati išta, a da »sakriveni smisao« ne bude seksualna želja.

A osim toga psihoanaliza svojim postupkom upravo narivava ljudima svoj »sakriveni smisao«! Amo pristaju primjedbe *Bumke*, koji veli: da mora ustati protiv »nekritičnosti, kojom se fantastičke izmišljotine pojedinceve izdaju za objektivne istine, protiv lukave dijalektike, kojom se prave upravo nemogući logički skokovi, *neskrupuloznost*, kojom se bez dokaza slažu hipoteze na hipoteze, te last not least precjenjivanje seksualnih motiva . . . Ja kod psihoanalize osuđujem metodu, običaj njezin tvrditi stvari, kojih nitko ne može pobiti, ne stoga što bi one bile istinite, nego stoga jer ih nikad nije nitko ni pokušao dokazati, njezin zahtjev da smije deseta i nevjerovatna tumačenja proglašivati činjenicama, te njezino preziranje i najjednostavnijih pravila logike i spoznajne kritike.²⁹ Ili zar nije i te kakav logički skok, kad psihoanaliza dolazi do svojega sanovnika puneći ga »simbolima« seksualnosti tako, da kupi »iz priča i mita, iz lakrdija i šala, iz folklora t. j. iz znanosti o (narodnom) ćudoređu, narodnim običajima, poslovicama i narodnim pjesmama, iz pjesničkoga i običnoga govora« sve ono, što možda komu kadgod posluži kao eufemizam za proste stvari i tvrdi, da sve to uvijek, ili barem onda, kad to psihoanalizi treba, znači takovu prostu stvar? A što znači tvrditi stvari, kojih nitko ne može i — prema onoj staroj: »gratis asseritur, gratis et negatur — bez razloga se tvrdi pa se bez obrazloženja i nijeće!« — i ne treba pobijati, vidi se iz svakoga primjera, kako psiho-

²⁹ Das Unterbewusstsein, str. 43.; Die Psychoanalyse, str. 49. Apud Donat, op. cit., str. 119.

analiza tumači značenje sna. Evo samo jednog i to od dosta nevinih!²⁴ Mlada već dulje vremena udata dama čuje, da se jedna njezina vršnjakinja i prijateljica istom sad zaručila. Čula je i to, da joj je šurjakinja dobila 150 forinti od muža i smjesta s njima odletila k draguljaru, da kupi neki nakit. Sama pak gospoda odlučila je već prije tjedan dana ići u kazalište pa je u prevelikoj brizi za mjesto u preprodaji preplatila kartu. Nato sanja ovaj san: Ona sjedi sa svojim čovjekom u kazalištu, u kojem je polovica parketa prazna, znak, kako se nije trebala žuriti s kupovanjem karte. Čovjek joj pripovijeda, kako joj je i prijateljica sa zaručnikom htjela u kazalište, ali su mogli dobiti još samo slaba mjesta: tri za forint i po, pa nisu htjeli. Na to ona primjećuje, da to nije nikakova nesreća. Prema Freudovu tumačenju »sakriveni smisao« sna jest: Bilo je ludo od mene, što sam se tako žurila s udajom; primjer prijateljičin pokazuje, da sam kasnije mogla dobiti i boljšega muža. Odatle primjedba u snu: »to nije nikakova nesreća«, koja daje oduška nezadovoljstvu zbog te nepametne žurbe. Kako cenzura nije dala preranoj udaji do direktnog izražaja, to na njeno mjesto dolazi kazalište i žurba s kupovanjem karata. 3 mjesta za forint i 50 ima se shvatiti simbolički: broj tri znači čovjeka, a forint i po miraz, od kojega je 150 forinti, što ih je dobila njezina šurjakinja na dar, sto puta veći umnožak. Smisao je onda: za svoj miraz mogla sam dobiti stoputa boljšega muža. Držim, da ovome ne treba komentara!

KONAČNI SUD O PSIHOANALIZI I ZAKLJUČAK

Mogle bi se o psihoanalizi iznijeti još mnoge kritičke opaske, ali će biti i ove dosta. Skupimo li sve u jedan konačan sud, tad možemo reći, da je psihoanaliza opet jedna dobra lekcija za onaj dio čovječanstva, koji se, želeći sačuvati suverena prava znanosti, ničega tako ne boji kao vječnoga svjedoka Istine — Crkve i njezina auktoriteta. Skolastička filozofija, kojoj se nepromišljena i neozbiljna djeca dvadesetoga vijeka znaju rugati, da je nedonošće mračnoga srednjeg vijeka i da je raspravljala, koliko Anđela stane na vrh igle, nije u doba svoje najveće dekadence tako duboko zastranila kao naša »psihologija dubljina«. A nije ni mogla zabrazditi, jer je bila »dogmatski vezana«!

Nema sumnje, da i psihoanaliza kao svaka zabluda ljudskoga uma sadržava i nekoliko zrnaca istine, jer se ljudski um i može varati samo »specie veri« t. j. nečim, što je bar donekle u srodstvu s istinom te nosi barem koju njezinu crtu. Tako je psihoanaliza sigurno upozorila na važnost onoga, što se zbiva na periferiji naše svijesti, onih raznih polusvijesnih faktora, koji znaju katkad i odlučno utjecati na čovjekov du-

²⁴ Primjer je uzet iz Freudovih »Vorlesungen«. Vidi Donat, I. c., str. 30—1.

ševni život. Istotako je psihoanaliza sigurno istaknula i bolje osvijetlila odnosno barem bila povodom, da su se istaknuli i osvijetlili neki pojedini momenti normalnog i abnormalnog duševnog života čovjekova, a napose da se u medicini počela sve to veća pažnja priklanjati psihičkim faktorima. Ali kao cjelina, kao sistem psihoanaliza zaista nije na diku ljudskog duha, te apsolutno ne može zadovoljiti znanosti, što s pravom nosi to ime, nego je možda tek kadra kao čisto-krvni evolucijski materijalizam zadovoljiti t. zv. »znanstveni« socijalizam ili dijalektički materijalizam, riječju — marksizam. Ukoliko već *nije*, psihoanaliza kao cjelina legitimirat će se nužno — prije ili kasnije — kao velika ruševina, iz koje će ono nešto upotrebljivog kamena moći uzidati u hram Istine samo ona znanost i ona filozofija, kojih su zastupnici spremni pokloniti se Istini, priznati je i prigrliti i onda, kad im Ona izlazi ususret kao — dar s neba!

K. Grimm D. I.

Kad cvjeta „sloboda, bratstvo, jednakost“...

(SLIKE IZ BOLJSEVIZIRANOG MEKSIKA)

U svom božićnom govoru prošle godine dotakao se Sveti Otac Papa gorućih međunarodnih pitanja i teškog položaja Crkve u nekim državama. Obazreo se među ostalim i opet na progon katolika i sistematsko uništavanje vjere u Meksiku. Tamo proživljava katolička Crkva ponovno teške dane, slično kao ono pod okrutnom rukom tiranina Callesa. A svjetska nekatolička no ipak »čovjekoljubiva« štampa na sve to nečovječno postupanje u Meksiku mukom šuti. No zato uvijek spremno donese službene izvještaje meksičke vlade o potpunom »zadovoljstvu«, o unutrašnjim mirnim prilikama, a gdješto po koji redak i o »neredima«, koje su izazvali »fanatici« ili o borbi između vojske i »razbojnika« i t. d.

Zadnjih godina bilo je u Meksiku malih političkih promjena, koje su pobudile u katolicima nadu, da će Crkva napokon odahnuti. Bile su to nažalost uvijek samo prolazne i puste nade. Prošle godine zbio se i opet jedan takav događaj: napetost i potpuni prelom između Callesa i predsjednika republike generala Cárdenasa.